

***BUILDING UP WONDER CAUSATIVE VERBS WITH [+ANIMATE] SUBJECT.
DISCURSIVE AND LINGUISTIC ASPECTS IN ROMANCE CONTEXT***

Dana-Lumiņa Teleoacă (Dobre)

**PhD, Scientific Researcher III, „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Institute of Linguistics of the
Romanian Academy, Bucharest**

Abstract: The (more) humble attestation, in the current Romance languages, in particular Romanian and Spanish, of the verbs denoting the concept of ‘wonder’, respectively of ‘astonishment’ with [+animate] subjects, does not represent an unnatural aspect, this behaviour reflecting the accordance with the lexicographic frame of these lexemes. In some situations, the same aspect can be explained – at least, up to an extent – taking into account the exercised competition among some synonymous verbs or a possible poorer representation of the active pattern. The tendency of the current Romance languages, of Romanian in our case, but also of Spanish, to substitute the statement with subject [+animate, +personal] with statements with subject [–animate] needs to be understood also from discursive-assertive perspective: the option for the subject [–animate] actually corresponds to the option for the explicit expression (in the syntactic position of the subject) of the real stimulus, responsible for experiencing a certain state, in other words, for reflecting the option in favour of a clearer and more synthetic pattern. This tendency is far less obvious in the case of French (the current one), speakers of which constantly opt for an explicit expression of the real stimulus within the statement. The contexts in which the subject of the verb ‘to wonder’ provides the features [+animate], but [–personal] are rather sporadically attested on internet, an assertion available in this case especially for Romanian and Spanish, but also for French on some occasions. In exchange, the similar statements governed by the French émerveiller and the Spanish maravilllar are relatively well represented. These discrepancies of attestation have been explained by us taking into account the matrix semantic differences between the psychological verbs which denote the concept ‘to wonder’ and those which lexicalize the meaning of ‘to astonish’.

Keywords: subject [+personal], subject [+animate, –personal], real stimulus, apparent stimulus, synonymic competition, tendency.

1. Precizări preliminare

Pentru discuția care urmează ne-am oprit asupra a două verbe psihologice, rom. *a mira* și *a minuna*, respectiv asupra corespondentelor acestora în limbile franceză (cf. fr. *étonner* și *émerveiller*) și spaniolă (cf. sp. *extrañar* și *maravillar*). În conformitate cu definițiile care figurează în sursele lexicografice ale celor trei limbi romanice considerate, stimulul declanșator al stării de mirare / minunare¹ este marcat prin excelență [–animat]². Informația

¹ Utilizăm aici terminologia consacrată în studiile de specialitate dedicate câmpului verbelor psihologice și unde cauza responsabilă pentru declanșarea unei anumite stări psihologice este desemnată în termenii *stimulusului*, la antipod situându-se entitatea *experimentatoare* (v., de ex., Ruwet 1972, 1993; Belletti și Rizzi 1988; Grimshaw 1990). Ambele concepte sunt, de fapt, validabile cu referire la subclasa verbelor psihologice *cauzative* sau *telice* (ilustrată și prin verbele considerate pentru discuția de față), definite prin opoziție cu verbele psihologice *de stare*, non-dinamice, pornind de la realizarea sintactică distinctă a experimentatorului, un subiect în cazul verbelor de stare, respectiv un complement direct în cazul celei de a doua categorii (Pustejovsky 1991; Tenny 1994). La alți autori

lexicografică este susținută și de comportamentul concret al lexemelor verbale în discuție în plan discursiv, în speță la nivelul utilizării colocviale a acestora, *contextele excerptate online* (din pagini de limba română, franceză și spaniolă) *reprezentând mai ales enunțuri cu subiect non-animat* (observație legitimabilă îndeosebi în cazul românei, v. *infra*)³. Însă, chiar și în situațiile în care subiectul gramatical este [+animat, +personal], decodarea (de profunzime) va viza în mod constant nu persoana în sine, ci o anumită atitudine / conduită a acesteia, anumite gesturi, cuvinte etc. În această ordine de idei, va fi posibilă disocierea între un *stimulus aparent* și un *stimulus real* (care și constituie *sursa autentică*, responsabilă pentru o anumită experimentare psihologică), respectiv între structurile (sintactice) „pure” și cele „apropiate”⁴.

2. Subiectul-stimulus [+animat] al vb. ‘A MIRA’ (rom. *a mira*, fr. *étonner* și sp. *extrañar*)⁵

2.1. Subiect [+animat, +personal]⁶

Exemplele cu subiect [+animat, +personal] atestate în pagini de limba română nu sunt deloc numeroase, observație valabilă prin comparație nu numai cu numărul contextelor cu subiect [-animat] consemnate în Teleoacă (2016a), ci și prin raportare la exemplele similare înregistrate *infra* pentru verbul corespunzător din franceză și chiar pentru unele verbe sinonimice din română⁷:

- (1) a. *Vedeta amirat toată audiența la un eveniment!* (www.cancan.ro/.../parfum-de-mamica-by-dana-rogoz-vedeta);

(Ramchand 2008, Marín și McNally 2005), verbele cauzative (în lectură non-agentivă) s-ar suprapune cu stativele, în condițiile în care ele ar implica o relație non-dinamică între experimentator și stimulus.

² În glosările respective se precizează de regulă în mod explicit că starea de mirare / minunare este provocată *de ceva, iar nu de... cineva* (cf., de ex., rom. *a [se] mira*, „a fi surprins, nedumerit, uimit (de ceva), a găsi că ceva e curios, ciudat, de neînțeles”, DLRLC; rom. *a[se] minuna* „a impresiona prin ceva neprevăzut”, NODEX 2002; fr. [*s*] *étonner* «surprendre quelqu’un, un groupe, par quelque chose d’extraordinaire», Larousse online; sp. *extrañar* [*se*] “ver u oír con admiración o extrañeza algo”, DRAE online). Totuși, sunt și situații în care dicționarele admit, la nivelul definiției lexicografice, ambele tipuri de stimuli, non-animat, dar și animat (cf., de ex., fr. [*s*] *étonner* «éprouver un sentiment d’admiration pour quelque chose, quelqu’un» Larousse online, TLFi). Alături, în condițiile în care astfel de precizări nu sunt făcute explicit, contextele furnizate în sensul ilustrării semanticii verbului respectiv sunt elocvente pentru ambele tipuri de stimuli, deși cu o prevalență netă a enunțurilor relevante pentru natura non-animată a stimulusului (v., de ex., contextele reproduse în DLRLC în dreptul vb. *a minuna*). V. și discuția care urmează.

³ V., în acest sens, discuția noastră detaliată în Teleoacă (2016a: 282–293) și (2017).

⁴ La Mathieu (1996–1997: 122), numele „pur” (N_b) este definit (cu referire la poziția sintactică obiect direct) prin opoziție cu numele „apropiat” (N_a), acesta din urmă putând reprezenta orice substantiv pentru care, într-o poziție sintactică dată, „N_a de N_b = N_b”; în acest context, de pildă, *ronger l’esprit de Marie* [N_a de N_b] este echivalent cu *ronger Marie* [N_b]. În exemplele noastre vom putea admite această dihotomie, însă doar într-un sens mai larg, având în vedere faptul că cele două structuri nu sunt la modul absolut echivalente semantice.

⁵ Ca și ‘a minuna’, ‘a mira’ face parte din categoria verbelor psihologice *în relație punctuală cu un experimentator*, categorie definibilă dihotomic în literatura de specialitate prin raportare la subclasa verbelor care stabilesc *o relație durativă cu experimentatorul* (Barque–Fábregas–Marín 2012: 30 sq.).

⁶ În discuția care urmează, vom avea în vedere exclusiv subiectele reprezentând morfologic un substantiv. O abordare mai complexă, în care a fost inclus și subiectul pronominal, apare în Teleoacă, *Verbele de mirare*.

⁷ Este vorba, în special, despre verbele *a uimi* și *a surprinde*, ocurente inclusiv într-o serie de contexte în care este exprimat explicit și stimulusul (real) responsabil pentru o anumită experimentare în plan psihologic: „*Dan Negru și-au uimit fanii cu o postare de-a dreptul inedită!*” (nextstar.a1.ro/.../e-ziua-in-care-adnana-nea-aratat-ca-are-o-voce-minunata-chiar-si-cu...); „*Liderul nune-a surprins cunimic...*” (www.cugirinfo.ro/calin-moldovan-antrenor-metalurgistul-cugir-liderul-nu-ne-a-surpri...) (pentru mai multe exemple, v. Teleoacă, *Verbele de mirare*).

b. *Adversarul nune-a mirat deloc* (www.moldfootball.com/ro/?index=news&news=19029) ș.a.

Numărul limitat al contextelor de acest gen în română se cuvine a fi înțeles nu numai în relație cu „detaliul” lexicografic al actualizării subiectului-stimulus al vb. *amira* în mod esențial ca (pro)nume marcat [-animat], ci și având în vedere concurența făcută acestui verb de lexeme sinonimice precum *a uimi* sau *a surprinde* (v. *supra*), precum și o anumită *tendință a românei de a substitui enunțurile cu subiect [+animat, +personal] prin enunțuri cu subiect [-animat]*, care și reprezintă de altfel stimulusul real al unei anumite trăiri afective. De pildă, vorbitorul actual optează pentru enunțuri de tipul: „... i-a mirat **comportamentul liderului** sovietic [Hrușciiov, n.n.]”⁸ (www.historia.ro/exclusiv.../ve-ti-kremlin-pleac-hru-ciov-vine-brejnev), selectat în detrimentul tiparului cu subiect-stimulus animat: ... **liderul sovietic** i-a mirat *prin comportamentul lui*.

Spre deosebire de situația consemnată pentru română, în franceză, verbul *étonner* se construiește, într-o serie de contexte, și cu subiect [+animat, +personal]⁹, în aceste condiții stimulusul real fiind, de regulă, exprimat ca atare în enunțul respectiv (morfologic, cel mai adesea este vorba despre grupuri prepoziționale în structura cărora intră prep. *par* / [mai rar] *avec* și un substantiv)¹⁰:

- (2) a. *Adelle Waldman, l'auteure du roman, nous étonne par son impressionnante intelligence* (www.babelio.com/livres/Waldman.../624883);
b. *Mohamed Amine Helifan'en a pas fini de nous étonner* (www.sidielhadjaissa.com/article-mohamed-ami...);
c. *Certains adversaires nous ont étonnés par leurs performances* (www.autonews-magazine.com/blog/?p=43940);
d. *...le doyen nous étonne chaque jour par sa miraculeuse jeunesse* (www.academie-francaise.fr/reponse-au-discours...) ș.a.

Similar situației consemnate pentru română, și în cazul spaniolei, mai exact în ceea ce privește vb. *extrañar*, numărul contextelor cu subiect [+personal] este foarte limitat, frecvent nici sursa experimentării psihologice nefiind exprimată explicit:

- (3) a. *Nos extraña enormemente señor Ministro que [...] no atendiera los reiterados pedidos para re-categorizar...* (www.radiojesusmaria.com.ar/.../total-intende...);
b. *Los jugadores han extrañado a Mourinho* (www.msn.com/...han-extrañado.../vp-CC5AHa) ș.a.

Cel mai adesea, în astfel de situații comunicative, sunt selectate – ca și în cazul românei – alte verbe de mirare, în special *sorprender* și *asombrar*, în contexte în care este explicitată de regulă și sursa stării de surprindere (cf., de ex., “En el examen psiquiátrico, **los adolescentes** nos han sorprendido por la intensidad de su angustia...”, www.seypyna.com › Artículos)¹¹.

Contextele atestate online ne îndreptățesc să admitem și în cazul spaniolei o tendință de substituție a enunțurilor cu subiect [+personal] prin tipare cu subiect non-animat (v., de ex.,

⁸Exemplele de acest gen sunt foarte bine reprezentate în pagini de limbă română (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*).

⁹Și în cazul francezei însă, enunțurile cu subiect-stimulus non-animat sunt superior reprezentate.

¹⁰Unele dintre enunțurile în care subiectul verbului *étonner* este [+personal] prezintă valoare aspectuală, verbul în discuție făcând parte mai exact din structura unui predicat complex, construit cu verbe ca *finir (de)* sau *continuer (à)*.

¹¹Pentru alte exemple, v. Teleoacă, *Verbele de mirare*.

“*Nosextraño la actitud fría del acusado*”, www.aragondigital.es/noticia.asp?notid=117331, prin comparație cu *El acusado nos extraño con su actitud fría* (ș.a.).

2.2. Subiect [+animat, –personal]

Contextele în care subiectul verbului ‘a mira’ prezintă trăsăturile [+animat], dar [–personal] sunt atestate mai degrabă sporadic pe internet, afirmație valabilă în special pentru limbile română și spaniolă. În astfel de situații, sursa experimentării stării de mirare reiese cel mai adesea nu din contextul imediat, ci dintr-un context mai amplu, decodarea stimulului real realizându-se la nivel mai complex, anume discursiv. În română, tiparul se actualizează, de regulă, fie cu un subiect gramatical pronominal (relativul *care*, anaforic pentru un substantiv desemnând numele unui animal), fie cu un subiect subînțeles (*care*, de asemenea, „evocă” un substantiv cu trăsăturile +animat, –personal), ca în enunțurile:

- (4) a. *Oaiacarea mirattot satul Hașag* :) (www.turnulfatului.ro/2015/02/19/oaiac-care-mirat-tot-satul-hasag/);
b. *Când m-am dus să îmi iaucâineleacasă, m-amirat pentru că nu m-a băgat deloc în seamă*¹² (www.animalutze.com > ... > Caini > Comportament canin si dresaj).

Pentru franceză am consemnat în special contexte în care subiectul [+animat], [–personal], frecvent substantivul generic *animal*, se asociază cu vb. *étonner*, ocurent în construcții cu valoare aspectuală (cf., de ex., «*Cet animal ne cesse de nous étonner*»¹³, www.amecq.ca > Chronique > 2015 > août > 24 ș.a.). Mai rar, apar și contexte (non-aspectuale) în care subiectul este morfologic un substantiv care lexicalizează o semnificație concretă, particulară; în astfel de cazuri este explicitată de regulă și sursa exactă (stimulusul real) a uimirii (cf., de ex., «*Chaque jour, lechiennous étonnepar ses prouesses*», www.animaux-online.com/article,lecture,156_c...).

În spaniolă circulă sporadic contexte în care relativul este anaforic pentru un substantiv(-subiect) desemnând numele unui animal, de regulă, termenul generic *animal* (cf., de ex., “*Debo decir que el animal que más me ha extrañado es el Koi*”, zonaforo.meristation.com > ... > Off Topic)¹⁴.

Spre deosebire de situația consemnată *supra*, sub 2.1., de această dată, nici structurile apropiate (genitivale) nu apar prea frecvent în cazul verbelor din română și spaniolă (*a mira* și *extrañar*)¹⁵, acest tipar actualizându-se în cele două limbi îndeosebi cu verbele sinonime *a surprinde*, respectiv *sorprender*:

¹² În enunțul citat avem a face cu un subiect subînțeles [cf. ... *m-a mirat* [el, câinele] *pentru că nu m-a băgat în seamă...*], în condițiile în care o structură verbală impersonală este exclusă, luând în considerare faptul că locuț. conj. *pentru că* introduce o circumstanțială cauzală, iar nu o subiectivă (v., prin comparație, ... *m-a mirat că nu m-a băgat în seamă*, frază în care *m-a mirat* reprezintă cel mai probabil o construcție impersonală al cărei subiect este subordonata introdusă prin conj. *că: m-a mirat faptul că...*).

¹³ Parcurgând un context mai amplu, înțelegem că este vorba despre un mamifer, anume vidra, văzută ca «*un animal... étonnant*».

¹⁴ Din contextul mai amplu, înțelegem că uimirea a fost provocată de faptul că animalul respectiv (un pește) a depășit cu mult media de vârstă a speciei sale.

¹⁵ În realitate, opțiunile asociative de acest gen sunt (mult) mai limitate comparativ cu situațiile în care avem a face cu un subiect [+animat], [+personal] (v., de pildă, *Ironia / bunul-gust (al) / trădarea... fetei a mirat pe toată lumea* și **Ironia / bunul-gust(al) / trădarea... pisicii a mirat pe toată lumea*). În același timp, o entitate [+animat], [–personal] implică o serie de contexte specifice, în care sunt ocurente nume circumscrise câmpului animal / zoologic (cf., de pildă, *Lătratul / scheunatul... câinelui i-amirat pe toți*) care însă, figurat, se pot utiliza adesea și cu un

- (5)a. *Inteligențacâinilor surprindeoamenii de știință* (www.descopera.ro/.../10556846-inteligenta-cainilor-surprinde-oamenii-d...);
b. *La reaccióndeesteperromesorprendió* (clip2social.com › ANIMALES).

Nici chiar în franceză (vb. *étonner*) tiparul apropiat nu este foarte bine reprezentat (cf. de ex., «*Le comportementdenotrechatte nous étonne*», wamiz.com/.../le-comportement-de-notre-chatte...). Într-o serie de situații discursive se optează, fie pentru tiparul pasiv (cf. «*Je suis superétonnée de la réactiondemonchien*», nosamisleschiens.fr › ... › Soigner son chien), fie pentru un verb sinonim, adesea (la fel ca și în cazul românei și al spaniolei) *surprendre* (cf., de ex., «... tout ça pour dire que *le comportementdemonchien*m’*asurprise*», forum.doctissimo.fr › ... › Chiens).

3. Subiectul-stimulus [+animat] al vb. ‘A MINUNA’ (rom. *a minuna*, fr. *émerveiller*și sp. *maravillar*)

3.1. Subiect [+animat, +personal]

Și de această dată numărul contextelor în care verbul din română guvernează un subiect / substantiv [+animat, +personal] este relativ modest, cel mai adesea fiind vorba despre nume comune, sintactic, subiecte în interiorul unor enunțuri în care sursa reală a experimentării (minunării) nu este de regulă exprimată explicit printr-un grup prepozițional. Într-o serie de situații, această sursă este evocată, în limitele unuia și aceluiași context, la nivelul altui tip de structuri, de pildă, printr-o atributivă relativă ce implică definirea categorială, prototipică (cf. *infra*, *oamenii / care spun franc și persoanele / care știu...*) sau se conturează discursiv, prin considerarea unui context mai amplu. Cităm spre exemplificare:

- (6) a. *Măminunează oameniicare spun franc ce gândescși mi-s dragi*¹⁶ (www.minunat.eu/guest-post-ce-minuneaza-pe-otilia-pi...);
b. *Mă minunează persoanele care știu doar să vorbească și când vine vorba de...* (www.minunat.eu/guest-post-ce-minuneaza-pe-dudus/);
c. *Lumeacare ne înconjoară ne fascinează și neminunează în mod continuu* (www.descopera.ro/eticheta/iluzii...).

Tendința româneide a substitui enunțurile cu subiect [+animat, +personal] prin enunțuri cu subiect [-animat] poate fi admisă și cu privire la vb. *a minuna*, de această dată în absența unei presiuni concurențiale manifestate din partea unui eventual sinonim. Este relevant în acest sens faptul că vorbitorul actual optează pentru enunțuri (cu structuri sintactice „apropiate”) de genul: *Ne minunează atitudineaunora*, *Ne minunează relaxarea oamenilor*¹⁷, în detrimentul tiparelor

subiect [+uman], cf. *Scheunatul bărbatului ne-a mirat* (cf. *scheunat* [fig., fam.] „văicăreală, plângere”). În schimb, contexte de genul celor citate mai sus, cf. *?Ironia / trădarea / bunul-gust... (al) pisicii a mirat...* nu pot fi validate decât pentru un cadru discursiv ficțional, non-referențial, în acest caz nemaifiind vorba despre o simplă manifestare fiziologică, ci despre aspecte mult mai complexe, definibile în arie atitudinală și comportamentală, chiar civilizațional-culturală, coordonate specifice unui *modus uiuendi* prin excelență uman. În realitate, numai primul tip de contexte (structuri genitivale în limitele cărora se asociază un substantiv regent [+animal] și adjunctul său marcat [+personal]) s-au impus la nivelul limbajului comun, structura inversă (substantiv regent [+personal] asociat cu un adjunct [+animal]) fiind strict circumscrisă figurativului ficțional.

¹⁶ Altfel spus, *mă minunează oamenii prin franchisea lor* → *mă minunează franchisea oamenilor*.

¹⁷ V., în acest sens, numeroase exemple consemnate în Teleoacă (2017).

corespunzătoare cu subiect („pur”) animat: *Ne minunează unii prin atitudinea lor, Ne minunează oamenii cu relaxarea lor.*

În franceză, tiparul cu subiect[+animat, +personal] este superior reprezentat (atât prin substantive comune, cât și proprii), comparativ cu româna, și stimulul real fiind adesea exprimat explicit în contextul respectiv printr-un grup prepozițional (cu prep. *avec, par, de* sau *grâce à*). Nu lipsesc însă nici situațiile în care sursa propriu-zisă este deductibilă dintr-un context mai amplu, în acest caz impunându-se decodarea discursivă. Uneori, vb. *émerveiller* apare în structuri perifrastice cu valoare aspectuală (cf. *infra, continuer d'émerveiller*). Cităm spre ilustrare:

- (7) a. *Scott et Tessa continuent d'émerveiller le monde du patinage artistique grâce à leur vitesse, à leur précision et à leur chorégraphie splendide* (www.linguee.fr/francais-anglais/traduction/s'emerveiller.html);
b. *Gostannous émerveille avec Klanga, son premier single en écoute* (www.aficia.info/actualite-musique/gostan-nous-emeveille-avec.../26764);
c. *Elle m'émerveille cette fille* (www.balovers.com/index.php?option=com)¹⁸;
d. *Les connaisseurs de pékin nous émerveillent de leurs aventures...* (www.routard.com > ... > Vie pratique Chine);
e. *Ce jeune burkinabé de 23 ans émerveille le jury par son analyse qui...* (www.banquemondiale.org/.../the-world-bank-r...) ș.a.

Și contextele corespunzătoare, consemnate pentru spaniolă, sunt relativ bine reprezentate, mai ales prin comparație cu româna¹⁹. În unele dintre enunțurile excerptate, este exprimată ca atare și sursa propriu-zisă a 'minunării' (v. structurile prepoziționale cu *con*), alteori stimulul real deducându-se, în limitele aceluiași enunț, dintr-o secvență atributivă introdusă prin *que* și, mai ales, dintr-un context mai amplu:

- (8) a. *No obstante este Señor me ha maravillado* (diccionario.reverso.net/espanol-frances/ha%20maravillado);
b. *Una amigamuy nuestra nosha maravillado con esta súper labor!* (<https://es-la.facebook.com/316727241746595/.../a.../478716988880952/>);
c. *Una vez más Yanni nosha maravillado con una explosiva combinación de saxo, jazz y violín armenio en un increíble espectáculo que cautivará a cualquier...* (www.todo-mail.com > Arte > Arte);
d. *El presbítero Ramón Vinke nosha maravillado con un magnífico libro 'La Devoción a la Virgen de lo...'* (runrun.es/.../la-devocion-a-la-virgen-de-los-proceres-de-la-independenci...);
e. *Durante toda la semana la monarca nos ha maravillado durante su paso por...* (https://www.learner.org/jnorth/monarch/.../CorreoReal102909_Esp.html);
f. *Siempre mehan maravillado los individuos marginales que gastan al mes 1.800 € en drogas* (www.vozpopuli.com/.../Culturas-Literatura-Dos...) ș.a.

3.2. Subiect [+ animat, –personal]

¹⁸Un enunț emfatic, cu dubla exprimare a subiectului (atât pronominal, cât și substantival), responsabilă, în ultimă instanță, de marcarea intensivă a stimulului respectiv (v., prin comparație, *Cette fille m'émerveille*). Subtextul acestui tip de enunț este următorul: (*Cette fille*) *extraordinaire* (*m'émerveille*), altfel spus *Elle m'émerveille par ses qualités extraordinaires*, într-un mod cu totul aparte enunțul *Elle m'émerveille cette fille* implicând sursa propriu-zisă, responsabilă pentru experimentarea stării de minunare (*calitățile extraordinare*, iar nu... *fata în sine*).

¹⁹Nu aceeași observație formulăm în cazul vb. *extrañar*, mult mai modest reprezentat în astfel de tipare (v. *supra*, 2.1.), aspect ce se cuvine a fi înțeles nu doar în relație cu concurența făcută acestui verb de (cvasi)sinonimele *asombrar* și *sorprender* și cu o anumită tendință de substituire a enunțurilor cu subiect [+personal] prin tipare cu subiect non-animat, ci inclusiv având în vedere poziția mai puțin solidă a tiparului actual vb. *extrañar* în spaniola actuală (v., de pildă, *DRAE online*).

În franceză, contextele cu subiect [+animat, –personal] sunt relativ bine reprezentate, în orice caz superior atestate comparativ cu situația consemnată *supra*, **2.2.**, pentru vb. *étonner*. Am putea explica acest aspect având în vedere (inclusiv) faptul că verbe precum fr. *étonner* (cf., în același sens, și rom. *a mira*, respectiv sp. *extrañar*) implică mai profund, la nivelul semanticii intrinsece, ideea de ‘nedumerire’, pe când, în cazul verbelor din paradigma ‘minunării’ predominantă este ideea de ‘încântare’ (v., în acest context, relația dintre animale și iubitorii / fanii acestora, care nu sunt atât... nedumeriți de un animal sau altul, cât mai ales... încântați, fascinați). Când subiectul respectiv este, morfologic, un substantiv, acesta se actualizează ca termen generic (cf. *animal / animaux, félidés*) și, foarte adesea, ca nume concret (cf. *infra, chien, chat, lion, tigres* ș.a.), de regulă, sursa reală a experimentării nefiind detaliată în enunțul respectiv²⁰:

- (9) a. *Quand les animaux nous émerveillent* (www.rfi.fr/.../20160428-quand-animaux-nous-emerveillent);
b. *... nos chiens nous émerveillent tous les jours un peu plus* (www.atara.be/site.../index.php?rub...);
c. *Tous vos chats m'émerveillent* (mtsa.over-blog.com/article-23118622.html);
d. *Les chats m'émerveillent tout particulièrement pour leur capacité à communiquer avec leur maître mais aussi avec d'autres animaux* (www.ladepeche.fr > Grand Sud > Tarn > Salles);
e. *Bizarrement, les Lions, Tigres et autres félidés m'émerveillent...* (www.yabiladi.com/.../avez-vous-animal-domest...) ș.a.

Deși mai puțin frecvent, în franceza actuală sunt valorificate și enunțurile cu subiect [+animat, –personal] pronominal (cf., de ex., «Les moments partagés avec nos *animaux de compagnie* ont toujours quelque chose de spécial. *Ils* nous émerveillent, nous font rire, touchent notre cœur et... », www.hagen.com/france/).

Și în spaniolă apar o serie de contexte cu subiect [+animat, –personal]. Dincolo de enunțurile cu nume generice (cf., de ex., “Siempre me *han maravillado los animales* que existieron antes de nuestra...”, mentescuriosas.es/entelodonte-un-ancestro-de-l...), am consemnat multe contexte în care substantivul actualizează o accepție particulară (cf. *infra, bichos* „boboci de găscă”, *mariposas* „fluturi”, *delfines* „delfini” ș.a.):

- (10) a. *En verdad me maravillan los bichos, me hacen muy feliz* (megustasermujer.org/en-verdad-me-maravillan);
b. *Ya sabes que a mí me maravillan las mariposas...* (descubrelamagia.ning.com/.../2649861:Topic:5...);
c. *Y los delfines nos maravillan* (www.olatua.com/...en.../algo-mas-que-un-veler...) ș.a.

Într-o serie de situații, subiectul este subînțeles, numele concret al animalului respectiv fiind exprimat ca atare în limitele aceluiași enunț sau în enunțul imediat anterior (cf., de ex., “Puedo decir que *el gato* puede ser el mejor amigo del hombre. Rodeada siempre de ellos me impresionan y me *maravillan* por la gran capacidad que tienen de adaptación y sobre todo el cariño incondicional que te muestran”, www.notigatos.es > Gatos > Curiosidades) ș.a.

Româna face figură aparte, contextele cu subiect [+animat, –personal] fiind evident inferior reprezentate, prin comparație cu situația consemnată pentru limbile franceză și spaniolă. Aspectul a fost înțeles de noi, pe de o parte, în relație cu opțiunea românei, în astfel de situații de

²⁰ În astfel de situații, cauzele responsabile de generarea stării de minunare sunt relativ ușor deductibile, acestea putând fi sintetizate în termenii unui număr limitat de stimuli (reali): aspectul fizic al unui animal, dragălaşenia sa, temperamentul jucăuș, inteligența acestuia... În cazul subiectului uman, lucrurile se schimbă, având în vedere complexitatea ființei umane, ca specie superior evoluată, în consecință susceptibilă de a suporta abordări / definiri / delimitări / evaluări din multiple unghiuri.

comunicare, în favoarea tiparului reflexiv²¹, pe de altă parte, având în vedere concurența făcută vb. *a minuna* de (cvasi)sinonimul *a fascina*²². În această ordine de idei, rezultă că satisfacerea într-un grad modest a contextelor cu subiect [+animat, -personal], în cazul rom. *a minuna*, nu va putea constitui un contraargument propriu-zis la observația formulată mai sus în legătură cu diferențierea semantică (prezentând implicații în plan discursiv / enunțiativ) între verbele ce lexicalizează conceptele ‘a mira’, respectiv ‘a minuna’. Unicele contexte activ-tranzitive, atestate în pagini de limba română, reprezintă enunțuri cu subiect subînțeles, în economia cărora este exprimată uneori și sursa reală a experimentării minunării:

- (11) a. *Papagaliinu sunt obiecte sau jucării ci ființe extrem de inteligente, menite să trăiască și să neminuneze cu unicitatea lor!* (www.4animale.ro/pasari/papagali/reproducere/agresivitatea...de.../3);
b. *Mari sau mici, iuți sau greoaie, blânde sau sângeroase, ele (pășările, n.n.) ne însoțesc pretutindeni, înviorează peisajul, ne încântă auzul, ne minunează prin obiceurile lor* (www.slideboom.com/presentations/172342/pasari).

Superior valorificate sunt în schimb contextele reflexive, precum și enunțurile cu vb. *a fascina*:

- (12) a. *De la mic la mare, ne minunăm de peștișoriicolorați pe care îi putem...* (www.ghiduri-turistice.info › BUSOLA CĂLĂTORULUI);
b. *Și dacă ieri ne-am minunat de căței, haisă ne minunăm azi de pisici* (oanakovacs.com/manipulare-vs-loialitate/);
c. *Însotitori ai vieții noastre de zi cu zi, pisicile ne fascinează, ne amuză și ne mai și sâcăie, cum poți rezista?* (<https://carturesti.ro/carte/terapeutul-nostru-pisica-440893>);
d. *... pe mine m-au fascinat de când mă știu peștii* (forum.acvarist.ro › ... › Acvaristica de apa dulce. › Inceputul) ș.a.

4. Considerații finale

În conformitate cu rezultatele cercetării întreprinse, putem admite o compatibilitate superioară a verbului din franceză, *étonner*, cu subiecte [+personal], comparativ cu verbele din română și spaniolă, *a mira*, respectiv *extrañar*, în această ordine de idei corespondența stabilindu-se mai profund între fr. *étonner* și rom. *a surprinde*, *a uimi*, respectiv între verbul francez menționat și sp. *sorprender*, *asombrar*. Având însă în vedere faptul că fr. *étonner* prezintă, pe de o parte, particularități semantico-sintactice și argumentale care îl apropie de rom. *a mira*²³ și desp. *extrañar*, pe de altă parte, o serie de compatibilități, în speță sintactico-argumentale, cu verbele din română *a uimi* și *a surprinde*, respectiv cu sp. *asombrar* și *sorprender*, rezultă că relația de corespondență dintre două / mai multe cuvinte „sinonimice”, aparținând unor limbi (romane) distincte, este cel mai adesea doar parțială²⁴, dar și că acest concept al sinonimiei (perfecte, absolute) se impune a fi privit cu rezerve chiar în interiorul uneia și aceleiași limbi. Cu alte

²¹ În Teleoacă, *Verbele de mirare*, am adus și alte argumente în favoarea faptului că vb. *a minuna* este superior reprezentat în româna actuală în tipar reflexiv, iar nu activ-tranzitiv.

²² Un verb prin excelență laic (cf. și glosarea acestuia, de pildă în NODEX 2002, prin „a face să fie cuprins de uimire și de admirație; a încânta; a fermeca; a vrăji; a delecta; a desfăta”) și care implică, uneori, decodarea în conformitate cu o accepție mai degrabă negativă (cf., de pildă, *infra*, unul dintre contextele citate, în care sentimentul de fascinație trezit de feline [pisici] se cuvine a fi înțeles nu doar în termenii adorației, ci inclusiv în aceia ai superstiției și chiar ai fricii).

²³ Pentru discuția detaliată, v. Teleoacă (2016a: 282–293).

²⁴ Pentru o discuție aprofundată, cf., de ex., Bell (2000: 24 și *passim*) sau Coșeriu (2001: 167 sq.). V. și Teleoacă 2016b.

cuvinte, cazurile de sinonimie totală sunt mai degrabă izolate, majoritatea covârșitoare a corespondențelor sinonimice realizându-se în virtutea unei relații de *cvasiechivalență*, iar nu de echivalență propriu-zisă. În acest context, urmărirea în paralel a comportamentului concret al unor verbe sinonimice dincolo de informația lexicografică, și anume în plan discursiv-pragmatic (printr-o abordare *funcțională*, mai exact din perspectiva analizei detaliate a *configurațiilor actanțiale* specifice²⁵), s-ar putea dovedi o operație necesară în scopul realizării unor delimitări cât mai precise, în ultimă instanță obiective, cât privește semantica *reală* a unui lexem sau a altuia.

Și în cazul conceptului ‘a minuna’, tiparul cu subiect [+animat, +personal] este superior reprezentat în franceză. De această dată însă, spaniola nu se mai grupează cu româna, ci cu franceza, având în vedere faptul că sp. *maravillar* apare relativ mai frecvent în enunțuri cu subiect [+personal] comparativ cu verbul din română, *a minuna* (nu este exclus ca poziția mai solidă a tiparului *activ* al vb. *maravillar*, prin raportare la verbul corespunzător din română, să justifice, fie și parțial, aspectul menționat).

(Mai) modesta atestare, în limbile romanice actuale (în speță, în română și în spaniolă) a verbelor care desemnează conceptele ‘a mira’, respectiv ‘a minuna’ cu subiecte marcate [+animat] nu constituie un aspect nefiresc, acest comportament reflectând *concordanța cu încadrarea lexicografică* și, implicit, semantica intrinsecă a verbelor respective. În unele situații, același aspect se poate explica – cel puțin într-o anumită măsură – având în vedere *concurența exercitată din partea unor verbe sinonimice* (v., în acest sens, relația dintre rom. *a mira* și sinonimele *a uimi*, *a surprinde*, respectiv dintre sp. *extrañar* și sinonimele *asombrar* și *sorprender*) sau eventuala *reprezentare mai precară a tiparului activ* (este cazul rom. *a mira* și al sp. *extrañar*, superior atestate în tipar reflexiv). Așa cum am avut ocazia de a constata, selectarea unui subiect [+animat, +personal] se asociază într-o serie de situații, în limitele unuia și aceluiași context, cu exprimarea explicită a stimulusului real (sintactic, de regulă, un instrumental), aceasta în beneficiul acurateței mesajului respectiv. Ilustrativă în acest sens este franceza prin cele două verbe, *étonner* și *émerveiller*, nu și româna, nici spaniola, limbi în care tendința de performare a unor enunțuri cu subiect (mai ales) [–animat] poate fi pusă (inclusiv) în relație cu opțiunea vorbitorului de a nu exprima stimulusul real în enunțurile cu subiect animat. În această ordine de idei, tendința limbilor romanice actuale, în speță a românei, dar și a spaniolei, de a substitui enunțurile cu subiect [+animat, +personal] prin enunțuri cu subiect [–animat] se cuvine a fi înțeleasă și din perspectivă *enunțiativ-discursivă*: opțiunea pentru subiectul [–animat] corespunde de fapt opțiunii pentru exprimarea explicită (în poziție sintactică de subiect) a stimulusului real, responsabil pentru experimentarea unei anumite stări (în cazul de față, de mirare / minunare), cu alte cuvinte reflectă opțiunea în favoarea unui tipar cât mai clar, dar și cât mai sintetic. Această tendință este mult mai puțin evidentă în cazul francezei (actuale), ai cărei vorbitori optează constant pentru exprimarea explicită a stimulusului real în limitele enunțului cu subiect animat. În ultimă instanță, sunt aspecte ce ar putea prezenta relevanță pentru *spiritul specific* al fiecăreia dintre limbile romanice considerate.

Contextele în care subiectul verbului ‘a mira’ prezintă trăsăturile [+animat], dar [–personal] sunt atestate mai degrabă sporadic pe internet, afirmație valabilă în special pentru limbile română și spaniolă, nefiind însă exclusă nici pentru franceză. În schimb, enunțurile similare guvernate de fr. *émerveiller* și de sp. *maravillar* sunt relativ bine reprezentate. Discrepanțele de atestare a celor

²⁵ Și, în această ordine de idei, verificarea gradului de satisfacere / non-satisfacere a unui *context diagnostic* sau a altuia.

două verbe de mirare în limitele unuia și aceluiași tipar au fost înțelese de noi în relație cu *diferențele semantice matriciale* între verbele psihologice care desemnează conceptul ‘a mira’ (și care implică mai profund, la nivel intrinsec, ideea de ‘nedumerire’) și cele care lexicalizează sensul ‘a minuna’ (și în cazul cărora predominantă este ideea de ‘încântare’). Modesta atestare a unor contexte similare (cu subiect [+animat], [-personal]) în română ar putea fi explicată având în vedere opțiunea românei, în astfel de situații de comunicare, mai ales în favoarea tiparului reflexiv, dar și concurența făcută vb. *a minuna* de (cvasi)sinonimul *a fascina*.

BIBLIOGRAPHY

Lucrări de referință

- Barque, Lucie, Antonio Fábregas, Rafael Marín, 2012, «Les noms d'état psychologique et leurs 'objets': étude d'une alternance sémantique», în *Lexique Septentrion* 20, Presses Universitaires, p. 21–41. Online: munin.uit.no/bitstream/handle/10037/4603/article.pdf?sequence=3 (site consultat în aprilie 2017).
- Bell, Roger T., 2000, *Teoria și practica traducerii* (Traducere de Cătălina Gazi), Iași, Polirom, Collegium, Litere.
- Belletti, Adriana, Luigi Rizzi, 1988, “Psych-Verbs and theta-theory”, în *Natural Language and Linguistic Theory*, 6, p. 291–352.
- Coșeriu, Eugeniu, 2001, *L'homme et son langage*, Virginia, Éditions Peeters, Louvain-Paris-Sterling.
- Grimshaw, J., 1990, *Argument Structure*, Cambridge (Mass.), The MIT Press.
- Marín, Rafael, Louise McNally, 2005, “The Aktionsart of Spanish reflexive psychological verbs”, în Maier E., C. Bary și J. Huitink (eds.), *Proceedings of SuB9. Papers presented at the 9th Sinn und Bedeutung*.
- Mathieu, Yvette Yannick, 1996–1997, «Un classement sémantique des verbes psychologiques», în *Cahier du CIEL, LADL & LLI*, Université Paris 7, p. 115–133.
- Pustejovsky, James, 1991, “The Generative Lexicon”, în *Computational Linguistics*, 17.4, p. 409–441.
- Ramchand, Gillian Catriona, 2008, *Verb Meaning and the Lexicon. A first-phase syntax*, Cambridge (U.K.), Cambridge University.
- Ruwet, Nicolas, 1972, «À propos d'une classe de verbes psychologiques», în Nicolas Ruwet, *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, Paris, Éditions du Seuil, p. 181–251.
- Ruwet, Nicolas, 1993, «Les verbes dits psychologiques: trois théories et quelques questions», în *Recherches linguistiques de Vincennes*, 22, p. 95–124.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2016a, „Structuri argumentale verbale în context roman: ‘a mira’ în română, franceză și spaniolă. Primul argument: Subiectul”, în Iulian Boldea și Cornel Sigmirean (Editors), *The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, Language and Discourse*, vol. 4, Tîrgu Mureș, Arhipelag XXI Press, p. 282–293.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2016b, „Desemnarea conceptului ‘a (se) mira’ în română, franceză și spaniolă. Similitudini vs. divergențe la nivel structural și semantic”, comunicare la *Cel de al 16-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică: Lingvistică românească, lingvistică romanică*, București, 25–26 noiembrie 2016.

- Teleoacă, Dana-Luminița, 2017, „Concordanțe vs. discrepanțe între definirea lexicografică și comportamentul discursiv al verbelor psihologice de mirare. Cu privire la conceptul ‘a (se) minuna’ în limbile română, franceză și spaniolă”, comunicare la Conferința Internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, 4th Edition (GIDNI – 4), Tîrgu Mureș, 18–19 mai 2017.
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Verbele psihologice de mirare. O abordare sintactico-semantico-pragmatică din perspectiva gramaticii cognitive în context romanic (română, franceză și spaniolă)* [Verbele de mirare] (lucrare în curs de elaborare).
- Tenny, Carol, 1994, *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Izvoare

- Diccionario de la Real Academia Española*, 2001, la 22.ª edición, Madrid, Espasa Calpe, edición electrónica [online: www.rae.es/recursos/diccionarios/drae] (DRAE online).
- Dicționarul explicativ al limbii române*, 2009 (ediția a III-a, revăzută și adăugită), București, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold (DEX 2009).
- Dicționarul limbii române literare contemporane, 1955–1957*, București, Colectiv, Editura Academiei Române (DLRLC).
- Ernout, Alfred, Antoine Meillet, 2001, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, Klincksieck (Ern.–Meillet 2001).
- Larousse.fr.: encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne [online: www.larousse.fr/] (Larousse online).
- Noul dicționar explicativ al limbii române*, 2002, București – Chișinău, Editura Litera Internațional (NODEX 2002).
- Trésor de la langue française informatisé*, Analyse et traitement informatique de la langue française – Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [CNRTL] – Université Nancy, CNRS Éditions [online: atilf.atilf.fr/tlf.htm] (TLFi).